

رנסانس سبب شد ابزار علم تغییر کند/روحانیت باید پا در رکاب باشد

آیت الله سبحانی با بیان این که در حقیقت رنسانس سبب شد ابزار علم تغییر کند، گفت: پس از رنسانس اثبات علوم طبیعی با ابزار عقل کنار رفت و از ابزار شناخت تنها تجربه را قبول می کردند.

آیت الله سبحانی با بیان این که در حقیقت رنسانس سبب شد ابزار علم تغییر کند، گفت: پس از رنسانس اثبات علوم طبیعی با ابزار عقل کنار رفت و از ابزار شناخت تنها تجربه را قبول می کردند.

به گزارش خبرگزاری مهر، آیت الله سبحانی در نخستین جلسه از سلسله جلسات مسائل جدید کلامی در سالن اجتماعات مدرسه علمیه عالی نواب مشهد با بیان این که علم کلام همچون دیگر علوم بوده و بر اثر رشته مسائل دیگر، مسائل کلامی نیز تکامل پیدا کرده گفت: امروز کسانی در فضای دانشگاهی علم کلام جدید را ارائه داده اند و بنا دارند تا علم کلام اسلامی را تحقیر کنند و اینطور بیان می کنند که امروز علم کلام جدید مطرح شده است.

وی با بیان این که، یک شاخه از علم در صورتی به دو قسم تقسیم می شود که یا موضوع و یا مقصود متعدد شود، ابزار کرد: در حقیقت آنجا که مقصود و موضوع هر دو یکی است نمی توان گفت علم تغییر یافته و امروز کلام جدید و قدیم نداریم بلکه تنها بحث ما مسائل جدید و بروزی هستند که در علم کلام شکل گرفته است.

این مرجع تقلید با بیان این که علم کلام علمی است که از عقاید اسلامی دفاع می کند، تصریح کرد: در علم کلام روز اول یک مسئله و روز بعد، مسئله ای دیگر پدید آمد و این روند به تدریج تکامل یافت و هر روز مسائل جدیدی بر علم کلام افزوده شد؛ بنابراین اینجا که مقصود و غایت هر دو یکی است باید گفت که علم کلام تغییری نیافته و مسائل جدید کلامی شکل گرفته است.

اولین مسئله در علم کلام؛ مساله خلافت اسلامی

آیت الله سبحانی با بیان این که اولین مسئله در میان مسلمانان خلافت اسلامی و به تعبیر ما امامت بود، یادآوری کرد: نخستین مسئله کلامی در میان مسلمانان پیشوایی امت بود که آیا پیشوای مسلمانان باید از طرف خداوند بزرگ معرفی شود یا اینکه مردم هم می توانند پس از درگذشت پیامبر(ص)، رهبر خود را برگزینند و آیا رهبری پس از وفات پیامبر(ص) یک مقام انتصابی و یا یک مقام اختیاری و گزینشی است؟ در این جریان امامیه بر قول نخست و دیگران بر قول دوم هستند.

دومین مسئله در علم کلام؛ مسئله مرتکب کبیره

وی با اشاره به مسئله مرتکب کبیره به عنوان دومین مسئله کلامی، اظهار کرد: این موضوع پس از گذشت زمانی در میان مسلمانان فاصله زیادی فراهم کرد آنگونه که اکثریت بر آن هستند که مرتکب کبیره، مسلمان و مومن ولی فاسق است؛ یعنی از اطاعت خداوند بیرون رفته و در مقابل خوارج بر آن شدند که مرتکب کبیره، کافر است و با دیگر کافران تفاوتی ندارد؛ در این میان معتزله نیز این چنین بیان کردند که نه کافر و نه مومن است بلکه در میان این دو قرار دارد.

سومین مسئله در علم کلام؛ کلام خداوند قدیم است یا حادث؟

این مرجع تقلید با اشاره به سومین مسئله به عنوان مسائل جدید کلامی بیان کرد: بر اثر برخورد مسلمانان با تمدن های رومی و ایرانی بعدها یک رشته مسائل کلامی پدیدار شد که آیا کلام خداوند قدیم است یا حادث و سالیان درازی نیز عمر گرانهای امت اسلامی این مسئله وارداتی را به خود مشغول ساخت که این علم نیز روز به روز متکامل تر شد.

آیت الله سبحانی با بیان این که بنابراین دو نوع کلام جدید و قدیم وجود ندارد بلکه تنها مسائل کلامی تغییر یافته تا آنکه زمان به رنسانس رسید، ابزار کرد: با آمدن رنسانس مقیاس داوری ها دگرگون و تجربه، جایگزین برهان شد که از این طریق تشکیک در ماوراء طبیعت در مجامع علمی راه پیدا کرد چراکه موجودات مادی می توانستند در قلمرو تجربه قرار گیرند اما ماوراء طبیعت برتر از آن است که بخواهد در قلمرو تجربه قرار گیرد.

وی با بیان این که در حقیقت رنسانس سبب شد ابزار علم تغییر کند، افزود: پس از رنسانس اثبات علوم طبیعی با ابزار عقل کنار رفت و از ابزار شناخت تنها تجربه را قبول می کردند و عده زیادی معتقد بودند که همه مسائل طبیعی و کلامی باید با ابزار تجربه پیش بروند که بر اثر این دگرگونی در داورى یک رشته مسائل جدیدی در علم کلام طرح شد.

اولین مسئله جدید کلامی؛ علت پیدایش دین

این مرجع تقلید اولین مسئله در این زمینه را علت پیدایش دین عنوان و ابزار کرد: عده ای گفتگو کردند که علت گرایش دین به انسان چیست و در این زمینه نظر عده ای بر این بوده که ریشه گرایش به دین و اعتقاد به خدا، جهل بشریت به عوامل طبیعی بوده و ضمن وضع فرضیه هایی این مسئله را مطرح کردند که چرا بشر متدین شده و معبد و بت خانه درست کرده و ریشه این اعتقادات به خداوند متعال در وجود بشریت از کدام مصدر نشأت گرفته است.

آیت الله سبحانی ادامه داد: در پاسخ به این شبهه عده ای این چنین بیان کردند که ریشه این گرایش به دین و اعتقاد به خدا جهل بشریت به عوامل طبیعی بوده چراکه در گذشته از روابط موجودات آگاهی نداشته و ناچار بوده همه حوادث ماوراء الطبیعه را به خداوند نسبت دهد و امروز که علل و روابط روشن شده دیگر نیازی به فرضیه خداگرایی نیست.

وی با بیان این که گروه دیگری نیز معتقدند ترس بشریت از حوادث ناخواسته همچون طوفان، صاعقه و زلزله سبب شد که به چنین موجودات مافوق اعتقاد پیدا کنند، افزود: عده دیگری نیز معتقدند عوامل جنسی و عشق سبب شده تا انسان به خداوند متعال معتقد شود؛ در این زمینه اصل مسئله محترم است و آن را می پذیریم که علت پیدایش دین چیست اما عده ای چون حقیقت را ندیدند، فرضیه هایی درست کردند؛ یعنی مسئله خوب است اما تجزیه و تحلیل آن مورد قبول نیست.

دومین مسئله جدید کلامی؛ ابزار شناخت

این مرجع تقلید با اشاره به ابزار شناخت به عنوان دیگر مسئله از مسائل جدید کلامی، خاطر نشان کرد: در آیه ۷۸ سوره نحل مبنی بر «وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُم مِّنْ بُطُوْنِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْئًا وَ جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَ الْاَبْصَارَ وَ الْاَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ»؛ ابزارهای شناخت بیان شده اما عده ای در غرب ابزارهای اصلی شناخت یعنی قوه عقل را رها کرده و مسائل عقلی را بی ارزش دانستند و بنای خود را بر آن گرفتند تا با تجربه همه چیز را درست کنند و با پیدایش علوم روانشناسی، اقتصاد، روانکاوی و علوم جدید عده ای دین را انکار کردند یعنی اعتقادات به ماوراء الطبیعه را کنار گذاشته و می گویند شناخت باید با حس و یا تجربه باشد.

آیت الله سبحانی با بیان این که باید دید ابزار شناخت تنها منحصر به حس و تجربه است یا آنکه در کنار آن عقل و وحی نیز مطرح می شود، اظهار کرد: در حقیقت اصل مسئله که ابزار شناخت می باشد محترم است اما آنان در تجزیه و تحلیل این اشتباه کردند چراکه می گویند همه چیز در ماوراء الطبیعه باید از طریق حس و تجربه شناخته شود و در اینجا سوال ما آن است که چگونه می توان موضوعاتی را که در قلمرو حس و تجربه نیست با تجربه شناخت؟

سومین مسئله جدید کلامی؛ آزادی در دین

وی مسئله آزادی در دین را از جمله مسائل جدید کلامی دیگر عنوان و بیان کرد: آنان این چنین بیان می کنند که ما آزادی می خواهیم و مسئله آزادی را برای بشریت عنوان می کنند در صورتی که از سوی دیگر ابزار می کنند که اعتقاد به دین بشر را از آزادی محدود می کند؛ حال اگر به خداوند متعال و پیامبر گرامی اسلام(ص) و معارف قرآنی معتقد باشیم، لازمه اش آن است که در زندگی محدود گردیم، پس، این امر با اصل و معنای آزادی سازگاری ندارد، در صورتی که این طور نیست.

این مرجع تقلید با بیان این که از نگاه دینی آزادی دو معنا دارد که در معنای نخست باید انسان رها بوده و هیچ گونه قیدی و بندی نداشته باشد که این معنا، عملی نیست، گفت: در معنای دوم آزادی، انسان باید قانونمند حرکت کند و در طول دوران حیات خود قانونمند باشد که این معنای آزادی است و بر این اساس نیز انسان باید حرکت خود را تنظیم کند.

چهارمین مسئله جدید کلامی؛ وحی از ابزار شناخت نیست

آیت الله سبحانی با اشاره به مسئله دیگر از مسائل جدید کلامی، افزود: دین بر اساس وحی بوده و وحی نیز نوعی

ادراک است؛ درک بشریت نیز یا از نوع حس و یا عقل و برهان است لذا نمی توانند وحی را درک کنند و بدین سبب آنان با این استدلال خود ابزار شناخت را بر روی تجربه محدود کرده اند؛ در صورتی که وحی نوعی شعور مرموز است که متکلم الهی رسالت دارد تا درباره این دانش سخن بگوید و انحصار دانش و آگاهی را در حس و عقل از میان ببرد.

پنجمین مسئله جدید کلامی؛ آیا دین یک پدیده فردی است؟

وی با اشاره به دین فردی به عنوان مسئله دیگری از مسائل جدید کلامی اظهار کرد: عده ای می گویند دین فردی است و انسان باید در داخل خانه نماز بخواند و روزه بگیرد و احیای این امور دینی در خارج خانه نباید باشد که این نوع نگاه همان نگاه فردی به دین بوده و این نگاه مخصوص همان کسانی است که معتقدند دین از سیاست باید جدا باشد.

این مرجع تقلید با بیان این که اینان معتقدند دین جنبه فردی و شخصی داشته و مربوط به درون خانواده است، گفت: اگر این سخن را منحصر به انجیل بدانید حق با شماست اما دین اسلام بر همه زندگانی بشر احاطه دارد و معتقد است که دین اجتماعی بوده و در قلمرو امنیت اجتماعی و اعتلای ارزش های اخلاقی نقش موثر و سازنده ای دارد.

بررسی برهان وجوب و امکان در نظر صدر المتألهین، مرحوم سبزواری و علامه طباطبایی

آیت الله سبحانی با بیان این که اینان با تکیه بر تجربه، براهین خداشناسی را که براهین فلسفی و عقلی است، تحت الشعاع قرار داده و زیر سوال می برند، گفت: اولین برهان خداشناسی بر اساس کشف المراد برهان وجوب و امکان است همانطور که شیخ الرئیس نیز در کتاب اشارات خویش بر بحث وجوب و امکان تأکیدی دارد و این برهان توسعه زیادی یافته تا آنجا که صدر المتألهین این برهان را با نام برهان صدیقین ذکر کرده و مرحوم سبزواری در پاورقی اسفار و علامه طباطبایی در کتب خود نیز بر این برهان تأکید ورزیده اند و اشکالات وارد بر آن را نیز ذکر کرده اند.

وی با بیان این که روحانیت باید نسبت به مسائل جدیدی که در علم کلام پیش آمده روشنگری کرده و پادر رکاب باشند، خاطر نشان کرد: این بحث ها و مانند آنها سبب شده تا برخی تصور کنند علم جدیدی به نام کلام جدید به وجود آمده در صورتی که این طور نیست و همه این ها مسائل جدیدی هستند که در علم کلام شکل گرفته است.

سارا فرجی